38. ročník matematické olympiády na středních školách

Kategorie A

In: Leo Boček (editor); Jiří Binder (editor); Tomáš Hecht (editor); Karel Horák (editor); Pavel Töpfer (editor): 38. ročník matematické olympiády na středních školách. Zpráva o řešení úloh ze soutěže konané ve školním roce 1988/89. 30. mezinárodní matematická olympiáda. (Czech). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. pp. 70–112.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/404878

Kategorie A

Texty úloh

A - I - 1

Dokažte, že existuje nekonečně mnoho kvádrů tak, že žádné dva nejsou podobné a jejich hrany a tělesové úhlopříčky mají celočíselnou velikost.

A - I - 2

Najděte nejmenší přirozené číslo r, pro něž existují podmnožiny A_1, A_2, A_3, A_4, A_5 množiny $\{1, 2, \ldots, r\}$ takové, že pro všechna $i \in \{1, 2, \ldots, 5\}$ platí

$$|A_i| = 5, \qquad |A_i \cup A_{i+1}| = 10 \qquad (A_6 = A_1).$$

A - I - 3

Pro každé přirozené číslo n je dána nekonečná množina A_n, přičemž každé dvě z nich mají konečný průnik. Dokažte, že existuje množina B, pro kterou $B \cap A_n$ je nekonečná, právě když n je sudé.

A - I - 4

Uvnitř trojúhelníku ABC je dán bod P. Vedeme-li bodem P rovnoběžky se stranami daného trojúhelníku, dostaneme tři trojúhelníky a tři rovnoběžníky. Dokažte, že součet obsahů těchto tří trojúhelníků je roven aspoň jedné třetině obsahu trojúhelníku ABC.

A - I - 5

Pro nesoudělná celá čísla $p > q > 0$ označme

$$\mathsf{A} = \left\{ \left[n \frac{p}{q} \right] ; n \in \{1, 2, \ldots, q\} \right\},$$

$$\mathsf{B} = \left\{ \left[n \frac{p}{p-q} \right] ; n \in \{1, 2, \ldots, p-q\} \right\}.$$

Najděte všechna čísla z množiny $\{1, 2, \ldots, p\}$, jež nepatří do $\mathsf{A} \cup \mathsf{B}$.

A - I - 6

Na přímce jsou dány tři různé body A, B, C. Sestrojte kružnici procházející body A, B tak, aby její tečny z bodu C byly navzájem kolmé.

A - S - 1

Množina M má právě n prvků. Kolik existuje dvojic množin (B, C) takových, že $B \subset C \subset M$? (Prázdná množina a množina X jsou podmnožiny množiny X.)

A - S - 2

Je dán trojúhelník ABC, $|AB| < |AC|$. Popište konstrukci bodu B' na straně AB a bodu C' na straně AC, pro které platí, že $B'C' \parallel BC$ a kružnice opsaná trojúhelníku $BB'C'$ se dotýká přímky AC.

A - S - 3

Dokažte, že neexistuje kvádr, jehož rozměry tvoří tříčlennou aritmetickou posloupnost přirozených čísel, jestliže jeho tělesová úhlopříčka má mít také celočíselnou délku.

A - II - 1

Je dán tětivový lichoběžník $ABCD$ se základnami AB, CD. Označme E průsečík jeho úhlopříček a F průsečík tečen sestrojených k opsané kružnici v bodech B a C. Dokažte, že přímky EF a AB jsou rovnoběžné.

A - II - 2

Určete nutnou a postačující podmínku pro délky a, b, c stran trojúhelníku ABC, aby byl podobný trojúhelníku PQR

se stranami $|QR| = t_c$, $|RP| = t_b$, $|PQ| = t_a$, což jsou délky těžnic trojúhelníku ABC.

A - II - 3

Najděte všechny neprázdné disjunktní množiny A, B, jejichž sjednocení je množina N všech přirozených čísel a pro které platí: $1989 \in \mathsf{A}$,

$$x \in \mathsf{A}, y \in \mathsf{A} \Rightarrow x + y \in \mathsf{A},$$
$$x \in \mathsf{B}, y \in \mathsf{B} \Rightarrow xy \in \mathsf{B}.$$

A - II - 4

Je dáno n bodů $A_1, A_2, \ldots, A_n$ v rovině, z nichž žádné tři neleží v přímce. Každá přímka, která neprochází žádným z daných bodů, určuje rozklad daných bodů na dvě disjunktní podmnožiny. Kolik různých rozkladů lze takto dostat? (Rozklady porovnáváme jako neuspořádané dvojice množin.)

A - III - 1

V rovině jsou dány tři různé body A, B, C ležící na kružnici se středem S a přímka p kolmá na AS. Průsečíky přímky p s přímkami AB, AC označme D a E. Dokažte, že body B, C, D, E leží na jedné kružnici.

A - III - 2

V rovině je dáno mn úseček, které spojují n daných bodů.

Dokažte, že z nich lze vybrat posloupnost $V_0, V_1, \ldots, V_m$ různých bodů tak, že V_{i-1} a V_i jsou spojeny úsečkou $(1 \leqq i \leqq m)$.

A - III - 3

Pro daná nesoudělná čísla $p > q > 0$ najděte všechny dvojice reálných čísel c, d tak, aby pro množiny

$$\mathsf{A} = \left\{\left[n\frac{p}{q}\right]; n \in \mathsf{N}\right\} \quad \text{a} \quad \mathsf{B} = \{[cn + d]; n \in \mathsf{N}\}$$

platilo $\mathsf{A} \cap \mathsf{B} = \emptyset$, $\mathsf{A} \cup \mathsf{B} = \mathsf{N}$, kde $\mathsf{N} = \{1, 2, 3, \ldots\}$ je množina všech přirozených čísel.

A - III - 4

Délky stran trojúhelníku T′ se rovnají délkám těžnic trojúhelníku T. Shodují-li se trojúhelníky T a T′ v jednom úhlu, jsou podobné. Dokažte.

A - III - 5

Uvažujme obdélníkový pás $2 \times n$ a označme P_n počet všech takových obarvení některých jeho polí, že žádný čtverec 2×2 v něm nebude celý obarven. Dokažte, že číslo P_{1989} je dělitelné třemi, a najděte největší mocninu trojky, která je dělí.

A - III - 6

Uvažujme konečnou posloupnost $a_1, a_2, \ldots, a_n$, jejíž členy jsou přirozená čísla nejvýše rovná n. Určete maximální počet členů takové posloupnosti, když víte, že každé dva její sousední členy jsou různé a přitom v ní neexistuje čtveřice členů taková, že $a_p = a_r \neq a_q = a_s$ pro $p < q < r < s$.

Řešení úloh

A - I - 1

Úloha souvisí s řešením diofantické rovnice (tj. hledáme jen její celočíselná, resp. přirozená řešení)

$$a^2 + b^2 + c^2 = d^2. \tag{1}$$

Každému jejímu řešení (a, b, c, d) totiž podle Pythagorovy věty odpovídá kvádr, jehož tři navzájem kolmé hrany mají délky a, b, c a jehož tělesová úhlopříčka má délku d.

Rovnice (1) však zřejmě souvisí s jinou, poměrně dobře známou diofantickou rovnicí

$$x^2 + y^2 = z^2 \tag{2}$$

(její řešení v přirozených číslech dává tzv. pythagorejské trojúhelníky, tj. pravoúhlé trojúhelníky s celočíselnou délkou stran). Najdeme-li např. nějaké její řešení (x, y, z) takové, že i rovnice $a^2 + b^2 = x^2$ má celočíselné řešení, vidíme hned, že čísla $a, b, c = y, d = z$ jsou řešením původní rovnice (1).

Rovnice (2) však má nekonečně mnoho řešení, která umíme dobře popsat. Její podrobné řešení můžeme kromě jiného najít i v ročence 26. ročníku MO (A — P — 1). Každé primitivní řešení rovnice (2), tj. takové řešení, že čísla x, y, z jsou navzájem nesoudělná, můžeme vyjádřit jako

$$x = 2uv,\ y = u^2 - v^2,\ z = u^2 + v^2,$$

kde u, v jsou nesoudělná přirozená čísla taková, že $u > v$ a součin uv je sudý. Přitom podmínka sudosti součinu uv jenom zaručuje, že získaná čísla x, y, z nebudou všechna sudá, tedy soudělná.

Ale i řešení rovnice $a^2 + b^2 = x^2$ můžeme analogicky vyjádřit ve tvaru

$$a = 2UV,\ b = U^2 - V^2,\ x = U^2 + V^2$$

pro vhodná $U > V$, která zřejmě stačí volit tak, aby $U^2 + V^2 = 2uv$ bylo sudé číslo.

Vidíme, že vhodnou volbou parametrů u, v, U, V nyní snadno najdeme nekonečnou množinu řešení rovnice (1)

$$a = 2UV,\ b = U^2 - V^2,\ c = u^2 - v^2,\ d = u^2 + v^2.$$

My však ještě potřebujeme, aby žádné dva z odpovídajících kvádrů nebyly podobné. Na to stačí, abychom vybrali jen taková řešení (a, b, c, d), v nichž jsou čísla a, b, c, d nesoudělná.

Z rovnosti $U^2 + V^2 = 2uv$ plyne, že čísla U, V musí mít stejnou paritu. Vezmeme-li však U, V lichá, snadno zjistíme, že všechna čísla a, b, c, d vyjdou sudá. Zkusme proto volit $U > V$ sudá a $v = 1$. Pak určitě vyjde $uv = u$ sudé, $u \geqq 2 > > v$, což už zaručuje nesoudělnost řešení rovnice (2), a tedy i čísel $c = y$, $d = z$.

Poznámka. I při volbě lichých čísel $U > V$ dostaneme nekonečně mnoho navzájem nepodobných kvádrů: stačí uvážit, že množina odpovídajících poměrů

$$\frac{b}{a} = \frac{U^2 - V^2}{2UV}$$

je nekonečná.

A - I - 2

Předpokládejme nejprve, že máme dáno číslo r a podmnožiny A_i $(1 \leqq i \leqq 5)$, které vyhovují úloze. Protože každé dvě množiny A_i, A_{i+1} jsou podle předpokladu disjunktní, může libovolný prvek $x \in \mathsf{A} = \mathsf{A}_1 \cup \mathsf{A}_2 \cup \ldots \cup \mathsf{A}_5$ ležet nejvýše ve dvou z množin $\mathsf{A}_1, \ldots, \mathsf{A}_5$.

Uvažujme množinu B všech uspořádaných dvojic (x, i) takových, že $x \in \mathsf{A}_i$. Protože každá z množin A_i má právě pět prvků, je množina B pětadvacetiprvková. Na druhé straně se množina A skládá ze dvou disjunktních částí podle toho, zda prvek $x \in \mathsf{A}$ leží v jedné či ve dvou různých množinách A_i. Označíme-li tedy příslušné počty n_1 a n_2, je $|\mathsf{A}| = n_1 + n_2$ a

$$|\mathsf{B}| = n_1 + 2n_2 \leqq 2(n_1 + n_2) = 2|\mathsf{A}|,$$

takže $|A| \geqq |B|/2 = 25/2$, neboli $|A| \geqq 13$. Protože pro $r = 13$ lze takové množiny A_i sestrojit, jak ukazuje následující příklad, je $r = 13$ hledané nejmenší r s požadovanou vlastností: $A_1 = \{1, 2, 3, 4, 5\}$, $A_2 = \{6, 7, 8, 9, 10\}$, $A_3 = \{4, 5, 11, 12, 13\}$, $A_4 = \{1, 2, 6, 7, 8\}$, $A_5 = \{9, 10, 11, 12, 13\}$.

Jiné řešení. Je-li k přirozené číslo, označme r_k nejmenší přirozené číslo r takové, že existují množiny $A_1, \ldots, A_5 \subset \{1, 2, \ldots, r\}$ takové, že pro všechna $i \in \{1, 2, \ldots, 5\}$ platí

$$|A_i| = k, \quad A_i \cap A_{i+1} = \emptyset \quad (A_6 = A_1).$$

Položíme-li

$$A_1 = A_3 = \{1, \ldots, k\}, \quad A_2 = A_4 = \{k + 1, \ldots, 2k\},$$
$$A_5 = \{2k + 1, \ldots, 3k\},$$

vidíme, že $r_k \leqq 3k$. Naopak z toho, že $A_1 \cap A_2 = \emptyset$ a $|A_1| = |A_2| = k$, plyne nerovnost $2k \leqq r_k$.

Předpokládejme, že množiny $A_1, \ldots, A_5$ splňují uvedené podmínky. Navíc můžeme předpokládat, že $A_1 = \{1, \ldots, k\}$, $A_2 = \{k + 1, \ldots, 2k\}$. Položme proto (vyšrafované části Vennova diagramu na obr. 16 označují prázdné podmnožiny)

$$u = |A_3 \cap A_1' \cap A_2'|, \quad v = |A_5 \cap A_1' \cap A_2'|,$$
$$z = |A_4 \cap A_1' \cap A_2'|,$$

kde čárka označuje doplněk příslušné množiny ve sjednocení

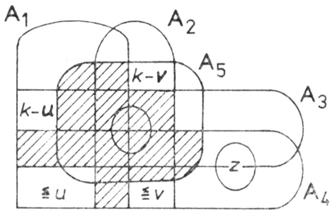

Obr. 16

$A_1 \cup \ldots \cup A_5$. Je tedy $|A_3 \cap A_1| = k - u$, takže $|A_4 \cap A_1| \leqq u$, a analogicky $|A_5 \cap A_2| = k - v$, takže $|A_4 \cap A_2| \leqq v$, a platí

$$k = |A_4| \leqq |A_4 \cap A_1| + |A_4 \cap A_2| + |A_4 \cap A_1' \cap A_2'| \leqq$$
$$\leqq u + v + z.$$

Zároveň je zřejmé, že $u + z \leqq r - 2k$, $v + z \leqq r - 2k$, takže

$$k \leqq u + v + z \leqq 2(r - 2k) - z, \text{ neboli } r \geqq \frac{5k + z}{2},$$

což dává odhady

$$r_k \geqq \frac{5k}{2} \qquad \text{pro } k \text{ sudé},$$

$$r_k \geqq \frac{5k + 1}{2} \qquad \text{pro } k \text{ liché}.$$

Snadno zjistíme, že pro $z = 0$, resp. $z = 1$ nastane rovnost. Pro $k = 5$ tak vychází $r_5 = 13$.

A - I - 3

Uvedeme jednu z možných konstrukcí. Její motivace je následující.

Vezměme nejprve $B = A_2 \cup A_4 \cup \ldots$, pak je zřejmě každá z množin $B \cap A_{2k} = A_{2k}$ nekonečná. Pro liché indexy l můžeme psát

$$B \cap A_l = (A_2 \cap A_l) \cup (A_4 \cap A_l) \cup \ldots, \tag{1}$$

přičemž každá z množin v závorce má jen konečně mnoho prvků. Protože se však jedná o sjednocení nekonečného počtu množin, nemůžeme o jeho počtu prvků nic tvrdit. Změníme-li ale definici množiny B tak, že od každé z množin A_{2k} odečteme všechny množiny s lichými indexy $l < 2k$, bude v rovnosti (1) vystupovat jen konečný počet neprázdných množin. Proveďme tuto úvahu podrobněji:

Položme nyní $B = (A_2 \setminus C_2) \cup (A_4 \setminus C_4) \cup \ldots$, kde C_{2k} je sjednocení všech množin A_l s lichými indexy $l < 2k$. Je tedy

$$\begin{aligned} B \cap A_{2k} \supset B \cap (A_{2k} \setminus C_{2k}) = A_{2k} \setminus C_{2k} = \\ = A_{2k} \setminus (A_{2k} \cap C_{2k}), \end{aligned}$$

což je nekonečná množina, neboť jsme z nekonečné množiny A_{2k} odstranili jen konečně mnoho prvků.

Na druhé straně je pro liché l

$$\begin{aligned} B \cap A_l = ((A_2 \setminus C_2) \cap A_l) \cup ((A_4 \setminus C_4) \cap A_l) \cup \ldots \\ \ldots \cup ((A_{2k} \setminus C_{2k}) \cap A_l) \cup \ldots, \end{aligned}$$

přičemž pro $2k > l$ je $(\mathsf{A}_{2k} \setminus \mathsf{C}_{2k}) \cap \mathsf{A}_l = \emptyset$. Poslední sjednocení tedy obsahuje jen konečný počet neprázdných (konečných) množin. Tím je úloha vyřešena.

A - I - 4

Při důkazu využijeme následující známé vlastnosti podobných zobrazení: Je-li f podobnost v rovině, existuje kladné číslo k takové, že pro libovolné dva body X, Y platí $|f(X)f(Y)| = k|XY|$. Pro obsah útvaru U v rovině pak platí $S(f(\mathsf{U})) = k^2 S(\mathsf{U})$.

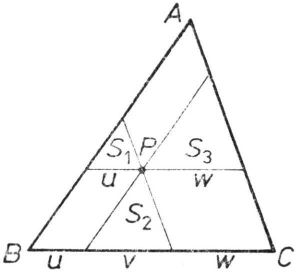

Obr. 17

Označme S obsah daného trojúhelníku ABC a S_1, S_2, S_3 obsahy uvažovaných trojúhelníků (obr. 17). Délky úseků, které sestrojené přímky vytnou na straně BC daného trojúhelníku, označme u, v, w. Z podobnosti uvažovaných trojúhelníků danému trojúhelníku plynou následující rovnosti

$$S_1 = \left(\frac{u}{a}\right)^2 S,$$

$$S_2 = \left(\frac{v}{a}\right)^2 S,$$

$$S_3 = \left(\frac{w}{a}\right)^2 S.$$

Jejich sečtením a dosazením $a = u + v + w$ dostaneme

$$S_1 + S_2 + S_3 = \frac{u^2 + v^2 + w^2}{(u + v + w)^2} S.$$

Máme tedy pro kladná reálná čísla u, v, w dokázat nerovnost

$$u^2 + v^2 + w^2 \geqq \frac{1}{3}(u + v + w)^2, \qquad (1)$$

která je, jak zjistíme jednoduchými úpravami, ekvivalentní nerovnosti

$$(u - v)^2 + (v - w)^2 + (w - u)^2 \geqq 0.$$

Odtud také plyne, že rovnost nastane právě tehdy, je-li $u = v = w = \frac{1}{3}|AB|$, tj. právě když je bod P těžištěm trojúhelníku ABC.

Poznámka. Nerovnost (1) je speciálním případem známé Cauchyovy nerovnosti

$$(\sum_{i=1}^{n} u_i v_i)^2 \leqq \sum_{i=1}^{n} u_i^2 \sum_{i=1}^{n} v_i^2$$

pro $n = 3$, $u_1 = u$, $u_2 = v$, $u_3 = w$, $v_1 = v_2 = v_3 = 1$.

A-I-5

Z definice obou množin A, B plyne, že je $A \cup B \subset \subset \{1, 2, \ldots, p\}$. Uvažujme $k \in \{1, 2, \ldots, p\}$ takové, že $k \notin A \cup B$. Protože $k \notin A$, je pro nějaké $n \geqq 0$

$$np < kq < (k + 1)q \leqq (n + 1)p. \qquad (1)$$

Podobně ze vztahu $k \notin B$ plyne, že pro nějaké $m \geqq 0$ je

$$mp < k(p - q) < (k + 1)(p - q) \leqq (m + 1)p,$$

odkud odečtením kp dostaneme nerovnosti

$$(k - m - 1)p \leqq (k + 1)q - p < kq < (k - m)p. \qquad (2)$$

Z obou nerovností (1) a (2) je vidět, že $np = (k - m - 1)p$ je největší celé číslo menší než kq. Navíc odtud plyne, že mezi čísly $np = (k - m - 1)p$ a $(n + 1)p = (k - m)p$, jejichž rozdíl je p, leží čísla $(k + 1)q - p$ a $(k + 1)q$, jejichž rozdíl je rovněž p. Musí tedy být $(k + 1)q = (n + 1)p$, a protože čísla p, q jsou nesoudělná, musí p dělit číslo $k + 1$. Odtud vychází, že je $k = p - 1$.

Číslo $p - 1$ v množině $\mathsf{A} \cup \mathsf{B}$ skutečně neleží, protože je

$$(q-1)\frac{p}{q} < p - 1 \qquad \text{a} \qquad (p - q - 1)\frac{p}{p-q} < p - 1,$$

neboť $q < p$.

Jiné řešení. Zřejmě je $p \in \mathsf{A} \cap \mathsf{B}$. Ukážeme, že je dokonce $\mathsf{A} \cap \mathsf{B} = \{p\}$. Kdyby pro nějaké $m \in \{1, 2, \ldots, q\}$, $n \in \{1, 2, \ldots, p - q\}$ bylo

$$\left[m\frac{p}{q}\right] = \left[n\frac{p}{p-q}\right] = a,$$

bylo by

$$\frac{mp}{q} = a + \frac{\alpha}{q} \qquad \text{pro} \quad 0 < \alpha < q, \quad \alpha \text{ celé},$$

$$\frac{np}{p-q} = a + \frac{\beta}{p-q} \quad \text{pro} \quad 0 < \beta < p - q, \ \beta \text{ celé},$$

takže

$$mp = qa + \alpha, \qquad np = (p - q)\,a + \beta,$$

$$(m + n)p = pa + \alpha + \beta,$$

$$m + n = a + \frac{\alpha + \beta}{p}.$$

Protože ale je $0 < \alpha + \beta < p$, nemůže poslední rovnost nastat pro celá čísla m, n, a. Sjednocení $\mathsf{A} \cup \mathsf{B}$ má tedy celkem $p - 1$ prvků z množiny $\{1, 2, \ldots, p\}$. Jediné číslo, které z ní neobsahuje, je $p - 1$, neboť ($p > q, p > p - q$)

$$\left[(q-1)\frac{p}{q}\right] = \left[p - \frac{p}{q}\right] < p - 1$$

$$\left[(p-q-1)\frac{p}{p-q}\right] = \left[p - \frac{p}{p-q}\right] < p - 1.$$

A - I - 6

Je zřejmé, že úloha má řešení jen tehdy, neleží-li bod C mezi body A, B. Předpokládejme, že hledaná kružnice k existuje, a označme S její střed a T_1, T_2 dotykové body jejích tečen z bodu C (obr. 18). Body C, T_1, S, T_2 jsou vrcholy

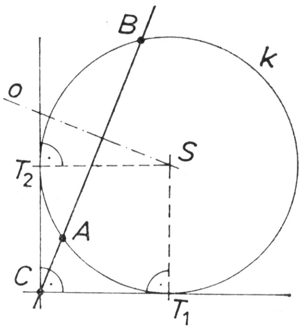

Obr. 18

čtverce. Pro délku t jeho strany, jež je zároveň poloměrem hledané kružnice, z mocnosti bodu C ke kružnici k plyne rovnost $t^2 = ab$, kde $a = |CA|$, $b = |CB|$. Střed S hledané kružnice tedy leží na ose úsečky AB a zároveň na kružnici $l(A, t)$ se středem A a poloměrem t.

Z uvedeného rozboru je zřejmé, že úloha bude mít jedno řešení pro $t = \frac{1}{2}|AB|$ a dvě řešení, pokud $t > \frac{1}{2}|AB|$. Jinak úloha řešení nemá. Protože $|AB| = |b - a|$, z podmínky $t^2 = ab$ plyne, že úloha má řešení, právě když $a^2 - 6ab + b^2 \leqq 0$.

Postup konstrukce rovněž plyne z rozboru. Délku $t = \sqrt{ab}$ přitom sestrojíme pro dané délky a, b pomocí jedné z Euklidových vět (obr. 19).

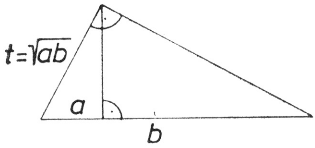

Obr. 19

A - S - 1

Množina M má $\binom{n}{k}$ k-prvkových podmnožin C. Každá z těchto množin má zas 2^k podmnožin B. Podle binomické věty je tedy počet všech dvojic (B, C) takových, že B $\subset$ C $\subset$ M, roven součtu

$$\sum_{k=0}^{n} \binom{n}{k} 2^k = (1 + 2)^n = 3^n.$$

A-S-2

Sestrojme kružnici k, která se dotýká přímky AC v bodě C a prochází bodem B (střed S takové kružnice leží na kolmici k AC v bodě C a na ose úsečky BC, obr. 20). Kružnice k protne polopřímku AB ještě v bodě D, pro který platí $|AD| > |AB|$, neboť z mocnosti bodu A ke kružnici k plyne, že je $|AD| \, . \, |AB| = |AC|^2$.

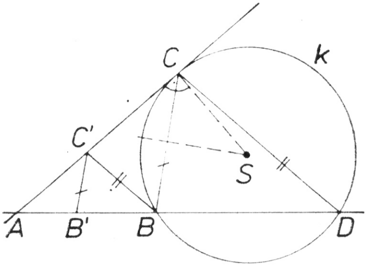

Obr. 20

Uvažujme stejnolehlost se středem A, která zobrazí bod D do bodu B. Obrazem kružnice k v této stejnolehlosti bude kružnice k', která se dotýká přímky AC v bodě C' a stranu AB trojúhelníku ABC protíná v bodě B'.

Z předchozího rozboru je zřejmé, že bod C' dostaneme jako průsečík přímky AC s rovnoběžkou vedenou bodem B k přímce CD. Protože body B', C' jsou obrazy bodů B, C v uvedené stejnolehlosti, je také $B'C' \parallel BC$.

Protože bod B neleží na přímce AC, kružnice k vždy existuje a úloha má jediné řešení.

A-S-3

Předpokládejme, že takový kvádr existuje, a označme a, b, c délky jeho hran a u délku jeho tělesové úhlopříčky. Protože délky jeho hran mají tvořit tříčlennou aritmetickou posloupnost, můžeme položit

$$a = b - d, \qquad c = b + d,$$

kde d je příslušná diference.

Z Pythagorovy věty pak pro tělesovou úhlopříčku dostáváme vztah

$$u^2 = 3b^2 + 2d^2. \tag{1}$$

Můžeme ovšem předpokládat, že čísla b, d, u jsou nesoudělná, protože jinak bychom je vydělili jejich největším společným dělitelem a příslušné podíly by splňovaly tutéž rovnici. Z rovnice (1) ale dostaneme, že $u^2 - 2d^2$ je dělitelné třemi, což může být pravda jen v případě, že obě čísla u, d jsou dělitelná třemi (stačí probrat všech 9 možných dvojic zbytků mod 3, všeobecně je však známo, že čtverec celého čísla dá při dělení třemi jen zbytek 0 nebo 1). To ale znamená, že $3b^2$ je dělitelné devíti, a tedy i b musí být dělitelné třemi. Došli jsme tak ke sporu, neboť o číslech b, d, u jsme předpokládali, že jsou nesoudělná.

Poznámka. Ze vztahu (1) také plyne, že čísla u, b jsou buď obě lichá, nebo obě sudá. Využijeme-li dělitelnosti dvěma, resp. čtyřmi, dojdeme v obou případech rychle ke sporu podobně jako v uvedeném řešení.

A - II - 1

Označme úhly jako na obr. 21. Úhly α_1, α_2 jsou obvodové a α_3 je úsekový úhel příslušný tětivě BC, uvedené úhly jsou proto shodné. Protože $|CF| = |BF|$, je $\alpha_3 = \alpha_4$. Zároveň ale je (protože základny AB a CD jsou rovnoběžné)

$$|\sphericalangle\, AED| = \alpha_1 + \alpha_2 = \alpha_3 + \alpha_4 = 180^\circ - |\sphericalangle\, BFC|,$$

takže čtyřúhelník $EBFC$ je tětivový. Odtud plyne, že $\alpha_5 = \alpha_4 = \alpha_1$, přímky EF a CD jsou tedy rovnoběžné.

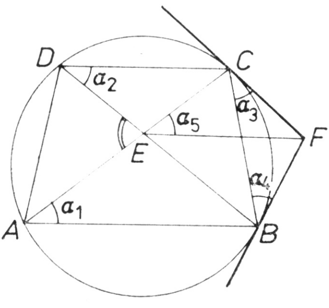

Obr. 21

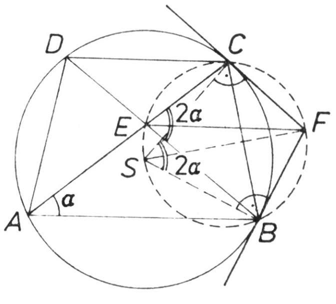

Obr. 22

Jiné řešení (podle Petra Lindaského, 3.d G M. Koperníka v Bílovci). Thaletova kružnice nad průměrem SF obsahuje vrcholy B, C daného lichoběžníku. Označíme-li α velikost úhlu BAC (obr. 22), bude zřejmě $|\sphericalangle BSC| = 2\alpha$ (odpovídající středový úhel) a také $|\sphericalangle BEC| = 2\alpha$ (jde o vnější úhel k rovnoramennému trojúhelníku ABE). Odtud plyne, že body B, C, S, E, F leží na kružnici, a pokud $S \neq E$, je podle Thaletovy věty $|\sphericalangle SEF| = 90°$, neboli $EF \parallel AB$.

Pokud je $S = E$, je uvažovaný lichoběžník obdélník a snadno se přesvědčíme, že uvedené tvrzení platí ($SF = EF$ je osou souměrnosti obdélníku $ABCD$).

A - II - 2

Podle kosinové věty je

$$c^2 = a^2 + b^2 - 2ab\cos\gamma,$$

$$t_a^2 = \frac{a^2}{4} + b^2 - ab\cos\gamma,$$

takže pro délku těžnice t_a dostaneme známý vztah

$$t_a^2 = \frac{2b^2 + 2c^2 - a^2}{4},$$

a cyklickou záměnou získáme další dva vztahy

$$t_b^2 = \frac{2c^2 + 2a^2 - b^2}{4}, \qquad t_c^2 = \frac{2a^2 + 2b^2 - c^2}{4}.$$

Aby byly zmíněné trojúhelníky podobné, musí platit $a : b : c = t_c : t_b : t_a$, neboli $b^2t_a^2 = c^2t_b^2$ a $b^2t_c^2 = a^2t_b^2$. Odtud dostaneme rovnosti

$$
\begin{aligned}
b^2(2b^2 + 2c^2 - a^2) &= c^2(2c^2 + 2a^2 - b^2),\\
b^2(2a^2 + 2b^2 - c^2) &= a^2(2c^2 + 2a^2 - b^2).
\end{aligned}
\tag{1}
$$

Jejich odečtením vyjde

$$(c^2 - a^2)(2b^2 - a^2 - c^2) = 0.$$

Protože a, b, c jsou kladná čísla, je buď $c = a$, anebo $a^2 + c^2 = 2b^2$.

Pro $a = c$ dosazením do (1) vyjde

$$b^4 - 2a^4 + a^2b^2 = (b^2 - a^2)(2a^2 + b^2) = 0,$$

tj. $a = b = c$. Rovnostranný trojúhelník samozřejmě má požadované vlastnosti.

Je-li $a^2 + c^2 = 2b^2$, dosazením do (1) zjistíme, že obě rovnosti platí, což znamená, že oba trojúhelníky jsou podobné.

Nutnou a postačující podmínkou pro to, aby uvedené trojúhelníky byly podobné, je tedy rovnost $a^2 + c^2 = 2b^2$ (což je zřejmě splněno i pro rovnostranný trojúhelník).

A - II - 3

Označme m nejmenší prvek množiny A. Zřejmě je $m > 1$, protože jinak by vyšlo $\mathsf{A} = \mathsf{N}$, $\mathsf{B} = \emptyset$. Číslo m nemůže být složené, protože kdyby bylo $m = ab$, kde $1 < a < m$, $1 < b < m$, bylo by nutně $a \in \mathsf{B}$, $b \in \mathsf{B}$, a tedy i $m = ab \in \mathsf{B}$. Proto je m prvočíslo a množina A obsahuje i všechny jeho kladné násobky, $\mathsf{A} \supset \{km; k \in \mathsf{N}\}$.

Dejme tomu, že množina A kromě násobků čísla m obsahuje i nějaké číslo n nesoudělné s m. Pak A obsahuje všechny lineární kombinace $mx + ny$ s přirozenými čísly x a y, tedy všechna dostatečně velká přirozená čísla. Skutečně: protože m a n jsou nesoudělná, dávají čísla $N - n$, $N - 2n$, ..., $N - mn$ při dělení číslem m vesměs různé zbytky. Proto pro každé $N > mn$ mezi těmito m čísly existuje jedno, které je dělitelné m, tj. existují přirozená čísla i a j, $1 \leqq i \leqq m$, taková, že $N - in = jm$, neboli $N = jm + in \in \mathsf{A}$. V tom případě ale je množina B konečná, a nemůže tedy obsahovat žádné číslo $k > 1$, protože jinak by obsahovala nekonečně mnoho různých čísel tvaru $k, k^2, k^3, \ldots$. Může být jen $\mathsf{B} = \{1\}$ a $\mathsf{A} = \{2, 3, 4, \ldots\}$. Tyto dvě množiny zřejmě vyhovují podmínkám úlohy.

V opačném případě je $\mathsf{A} = \{km; k \in \mathsf{N}\}$ a $\mathsf{B} = \{n \in \mathsf{N}; m \nmid n\}$ pro vhodné prvočíslo m. Protože $1989 = 9.13.17$, je $1989 \in \mathsf{A}$ pro $m \in \{3, 13, 17\}$.

Poznámka. Pro nesoudělná čísla m, n vždycky existují celá čísla x, y taková, že $mx + ny = 1$, přitom nejvýše jedno z čísel x, y může být záporné. V případě, že je to např. číslo y, můžeme pro libovolná přirozená čísla k, t psát

$$k = k(mx + ny) + mnt - mnt = m(kx - nt) + n(ky + mt).$$

Přitom čísla $kx - nt$ a $ky + mt$ budou přirozená, když bude

$$kx - nt \geqq 1, \qquad ky + mt \geqq 1,$$

tedy pro $0 < \dfrac{1 - ky}{m} \leqq t \leqq \dfrac{kx - 1}{n}$. Stačí proto, aby bylo

$$\frac{kx - 1}{n} - \frac{1 - ky}{m} \geqq 1, \quad \text{neboli} \quad k \geqq mn + m + n.$$

A - II - 4

Dokážeme matematickou indukcí, že hledaný počet je $\frac{1}{2}n(n-1) + 1$.

Pro $n = 1$ to zřejmě platí. Přidejme k daným bodům $A_1, A_2, \ldots, A_n$ další bod A_{n+1} a uvažujme jednak ty rozklady množiny $\{A_1, A_2, \ldots, A_n\}$, které lze realizovat pomocí přímky procházející bodem A_{n+1} (obr. 23), a jednak rozklady, které takto dostat nelze (obr. 24).

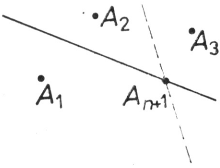

Obr. 23

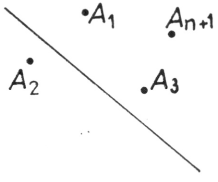

Obr. 24

V prvním případě dostaneme z každého rozkladu původní množiny $\{A_1, A_2, \ldots, A_n\}$ dva různé rozklady množiny

$\{A_1, \ldots, A_n, A_{n+1}\}$ tak, že polohu uvedené přímky nepatrně změníme, aby i nadále neobsahovala žádný z daných bodů, přičemž bod A_{n+1} padne buď do jedné, či do druhé množiny rozkladu.

V druhém případě už je jednoznačně určeno, do které z množin uvažovaného rozkladu množiny $\{A_1, A_2, \ldots, A_n\}$ bod A_{n+1} padne. Vidíme tedy, že přidáním jednoho bodu k n-prvkové množině bodů se počet možných rozkladů zvětší o počet rozkladů, které lze realizovat přímkou procházející bodem A_{n+1}. Postupným otáčením přímky od 0 do 180° zjistíme, že takových rozkladů je právě n. Pro počet $p(n)$ rozkladů proto platí

$$p(n+1) = p(n) + n, \qquad p(1) = 1,$$

$$p(n) = (n-1) + (n-2) + \ldots + 1 + 1 = \frac{n(n-1)}{2} + 1.$$

Jiné řešení. Budeme uvažovat jen rozklady na dvě neprázdné podmnožiny (triviální rozklad obsahující prázdnou množinu je jediný). Každý takový rozklad je určen nějakou přímkou neprocházející žádným z daných bodů. Přiřaďme nyní rozkladu ϱ určenému přímkou p dvojici bodů A_i, A_j takovou, že oba body leží v opačných polorovinách určených přímkou p a orientovaný úhel, který svírá přímka p s přímkou A_iA_j, je nejmenší možný. Tato dvojice je vždy určena jednoznačně: daných bodů je jen konečný počet a nemůže se stát, že by existovaly dvě dvojice $A_iA_j \parallel A_kA_l$ s nejmenším orientovaným úhlem (obr. 25), protože orientovaný úhel jedné z úhlopříček odpovídajícího lichoběžníku musí být menší.

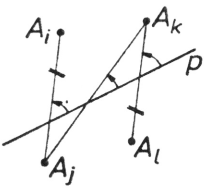

Obr. 25

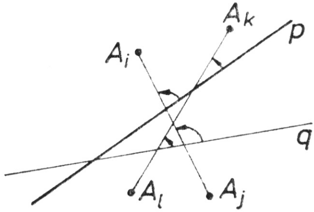

Obr. 26

Dále si uvědomíme, že je to dobrá definice v tom smyslu, že dvojice bodů A_i, A_j je určena pouze daným rozkladem a nezávisí na volbě přímky, která jej realizuje (obr. 26). Kdyby totiž existovala jiná dvojice bodů A_k, A_l, s níž by např. přímka q svírala menší orientovaný úhel než s dvojicí A_i, A_j, snadno zjistíme, že by pak i přímka p s ní svírala menší orientovaný úhel.

Abychom zjistili požadovaný počet rozkladů, stačí nyní dokázat, že uvedené zobrazení „rozklad $\mapsto$ dvojice bodů" je vzájemně jednoznačné (tj. je prosté a je na), protože počet dvojic dobře známe — těch je $\binom{n}{2}$.

Uvažujme dva rozklady ϱ_1 a ϱ_2, určené přímkami p_1 a p_2 kterým v popsaném zobrazení odpovídá stejná dvojice bodů A_i, A_j. Přesvědčíme se, že obě přímky p_1, p_2 určují tentýž rozklad, tj. $\varrho_1 = \varrho_2$, neboli jinými slovy, že v úhlu mezi oběma přímkami p_1, p_2, v němž neleží žádný z bodů A_i, A_j, neleží ani žádný další z daných bodů. Protože však každá z přímek p_1, p_2 svírá s přímkou A_iA_j nejmenší možný orientovaný úhel, nemůže žádný bod ležet (obr. 27) ani v části [1], ani v části [2] nebo [3] uvedeného úhlu. Uvedené zobrazení je tedy prosté.

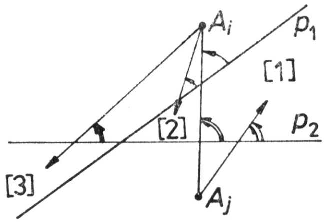

Obr. 27

Abychom ukázali, že každá dvojice bodů A_i, A_j odpovídá nějakému rozkladu, vezměme přímku p, která prochází středem úsečky A_iA_j a svírá s ní orientovaný úhel tak malý, že v něm už neleží žádný další z daných bodů (to jde, protože žádné tři body neleží v přímce a daných bodů je jen konečný počet).

Dokázali jsme tedy, že celkový počet rozkladů je $\binom{n}{2} + 1$.

A - III - 1

Označme P patu kolmice p na přímku AS a Q další průsečík přímky AS s danou kružnicí (obr. 28). Podle Thaletovy věty je $|\sphericalangle ABQ| = 90°$, takže pokud $P \neq A$, jsou trojúhelníky APD a ABQ podobné, tj. $|AP| \, . \, |AQ| = |AB| \, . \, |AD|$. Podobně dostaneme pro bod E rovnost $|AP| \, . \, |AQ| = |AC| \, . \, |AE|$, takže pro body A, B, C, D, E vychází rovnost $|AC| \, . \, |AE| = |AB| \, . \, |AD.|$ Z mocnosti bodu A ke kružnici procházející body B, C, D podle poslední rovnosti dostaneme, že na stejné kružnici leží i bod E.

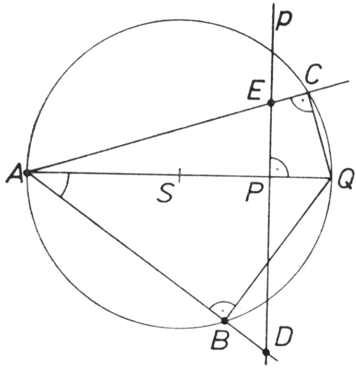

Obr. 28

Pokud je bod A zároveň i patou kolmice p, je $P = A = D = E$ a tvrzení úlohy triviálně platí.

Poznámka. Tvrzení úlohy lze samozřejmě snadno dokázat pomocí věty o obvodových úhlech, uvedené řešení však má tu podstatnou výhodu, že v něm není potřeba diskutovat polohu přímky p.

A - III - 2

Předpokládejme, že pro nějaké m přirozené je n nejmenší přirozené číslo takové, že tvrzení úlohy neplatí. Kdyby z každého bodu vycházelo aspoň m úseček, snadno sestrojíme požadovanou posloupnost (začneme libovolným bodem a v každém kroku pak máme vždy možnost z m bodů, jež jsou se zvoleným bodem spojeny úsečkou, vybrat ten, který se dosud v posloupnosti nevyskytuje).

Můžeme tedy předpokládat, že existuje bod, z něhož vychází nejvýše $m - 1$ daných úseček. Odstraníme-li tento bod spolu se všemi úsečkami, jež z něho vycházejí, dostaneme aspoň $mn - (m - 1) > m(n - 1)$ úseček spojujících nejvýše $n - 1$ bodů. Pro tyto úsečky ovšem uvedené tvrzení rovněž nemůže platit, což je ve sporu s volbou n. Tím je tvrzení dokázáno.

Jiné řešení (podle P. Brože, 4. ročník G W. Piecka v Praze). Máme dokázat, že v libovolném (neorientovaném) grafu G s n vrcholy a mn hranami existuje cesta délky m (tj. posloupnost různých vrcholů $V_0, V_1, \ldots, V_m$ grafu G, jež jsou spojeny hranou).

Přiřaďme každému vrcholu grafu G délku nejdelší cesty, která jím prochází, a označme $e(G)$ součet těchto hodnot pro všechny vrcholy daného grafu G. Dokážeme, že pro každý graf G s n vrcholy a h hranami platí

$$e(G) \geqq h - n + 1. \tag{1}$$

Pro $n = 1$ nerovnost platí, neboť v tomto případě je $e(G) = h = 0$. Předpokládejme, že uvedená nerovnost platí pro každé $n \leqq m - 1$, a uvažujme graf G s $n = m$ vrcholy. Vezměme v něm nejdelší možnou cestu $V_0, V_1, \ldots, V_k$. Z vrcholu V_0 mohou vést hrany jen do některých vrcholů $V_1, \ldots, V_k$, jinak by existovala delší cesta. Odstraníme-li teď z tohoto grafu vrchol V_0 se všemi hranami, jež z něj vycházejí, dostaneme graf G_0 s $m - 1$ vrcholy a aspoň $h - k$ hranami. Podle indukčního předpokladu je tedy

$$e(G_0) \geqq h - k - (m - 1) + 1;$$

přitom ale zřejmě platí $e(G_0) \leqq e(G) - k$ (délka cest vedoucích libovolným vrcholem se odebráním příslušných hran určitě nezvětší a odebranému vrcholu V_0 odpovídala cesta délky k). Dostáváme tak nerovnost

$$e(G) \geqq h - m + 2,$$

takže (1) platí i pro $n = m$. Tím je důkaz matematickou indukcí hotov.

Pro graf splňující předpoklady úlohy podle (1) tedy platí

$$e(G) \geqq mn - n + 1 = n(m - 1) + 1,$$

podle Dirichletova principu tedy nutně existuje vrchol, kterým vede cesta délky aspoň m.

A - III - 3

(Podle V. Komára, 3. ročník G, Košice, Šmeralova ul.) Předpokládejme, že čísla c, d splňují podmínky úlohy. Čísla $p, 2p, 3p, \ldots$ zřejmě patří do A, a protože $\frac{p}{q} > 1$, čísla $p - 1, 2p - 1, 3p - 1, \ldots$ do A určitě nepatří, takže leží v B. Zároveň je jasné, že pro různá n_1, n_2 jsou také čísla $\left[n_1 \frac{p}{q}\right]$, $\left[n_2 \frac{p}{q}\right]$ různá. Je také vidět, že nemůže být $c < 0$, ale ani $0 \leqq c \leqq 1$ (to by B obsahovala všechna přirozená čísla aspoň rovná $[c + d]$). Je proto $c > 1$, takže i čísla $[cn_1 + d]$, $[cn_2 + d]$ jsou pro různá n_1, n_2 různá.

Protože $kp \in \mathsf{A}$, $kp - 1 \in \mathsf{B}$ $(k \in \mathsf{N})$, je mezi čísly $1, 2, \ldots, kp$ právě kq čísel v A a $kp - kq$ čísel v B, takže pro každé k přirozené máme

$$kp - 1 = [ck(p - q) + d],$$

neboli

$$kp - 1 \leqq k(p - q)\, c + d < kp. \tag{1}$$

Pro libovolné přirozené k tudíž platí

$$-1 - d \leqq k\,[(p - q)\, c - p] < -d.$$

Odtud ovšem plyne, že $(p - q)c - p = 0$, a tedy $c = \dfrac{p}{p - q}\cdot$

Z (1) pak navíc dostáváme, že $kp - 1 \leqq kp + d < kp$, neboli $-1 \leqq d < 0$. Podle úlohy A — I — 5 víme, že pro množinu $\mathsf{B}' = \left\{\left[n\dfrac{p}{p - q}\right];\, n \in \mathsf{N}\right\}$ platí

$$\mathsf{A} \cup \mathsf{B}' = \mathsf{N} \setminus \{kp - 1;\ k \in \mathsf{N}\}, \qquad \mathsf{A} \cap \mathsf{B}' = \{kp;\ k \in \mathsf{N}\}.$$

Vezmeme-li tedy $d \in \langle -1, 0)$, objeví se v množině B místo čísel $p, 2p, \ldots, kp, \ldots$ čísla $p - 1, 2p - 1, \ldots, kp - 1, \ldots$, jinak ale pro $n \neq k(p - q)$ musí čísla $\left[n\dfrac{p}{p - q} + d\right]$ zůstat v množině B′, jinými slovy (protože $d < 0$) musí pro všechna $n \neq k(p - q)$ platit

$$n \frac{p}{p - q} + d \geqq \left[n \frac{p}{p - q}\right].$$

Přitom, je-li r $(0 < r < p - q)$ zbytek čísla np při dělení číslem $p - q$, je

$$\frac{np}{p - q} = \left[\frac{np}{p - q}\right] + \frac{r}{p - q},$$

takže pro $n \neq k(p - q)$ odtud plyne nerovnost

$$d \geqq -\frac{r}{p - q}.$$

Čísla $p, 2p, \ldots, (p - q - 1)p$ dávají ovšem vesměs různé zbytky při dělení číslem $p - q$, tj. všechny možné zbytky $1, 2, \ldots, p - q - 1$, protože čísla p a $p - q$ jsou podle předpokladu nesoudělná (kdyby $p - q$ dělilo $k_2 p - k_1 p$ pro $k_1 < k_2 < p - q$, bylo by i číslo $k_2 - k_1 < p - q$ dělitelné $p - q$, což nejde!).

Zároveň z předchozích úvah vidíme, že pro $d \in \left\langle -\frac{1}{p - q}, 0\right)$ platí

$$\mathsf{B} = (\mathsf{B}' \cup \{kp;\ k \in \mathsf{N}\}) \setminus \{kp - 1;\ k \in \mathsf{N}\},$$

takže pro množiny A, B je $\mathsf{A} \cup \mathsf{B} = \mathsf{N}$, $\mathsf{A} \cap \mathsf{B} = \emptyset$, jak vyžadovala úloha.

Jiné řešení (podle P. Čížka, 4. ročník G W. Piecka v Praze). Protože $\left[n\frac{p}{q}\right] \leqq m-1$, právě když $n < m\frac{q}{p}$, obsahuje množina A právě $\left\lceil m\frac{q}{p}\right\rceil - 1$ čísel menších než m a podobně množina B obsahuje právě $\left\lceil\frac{m-d}{c}\right\rceil - 1$ čísel menších než m. (Zde $\lceil x\rceil$ značí tzv. horní celou část čísla x, tj. nejmenší celé číslo aspoň rovné číslu x; tuto funkci můžeme definovat i pomocí známější „dolní celé části" jako $\lceil x\rceil = -[-x]$.)

Množiny A, B splňují požadavky úlohy, právě když pro každé přirozené m platí

$$|A \cap \{1, 2, \ldots, m-1\}| + |B \cap \{1, 2, \ldots, m-1\}| = \\ = m-1,$$

tj. právě když pro každé m přirozené platí

$$\left\lceil\frac{mq}{p}\right\rceil - 1 + \left\lceil\frac{m-d}{c}\right\rceil - 1 = m-1,$$

čili

$$\left\lceil\frac{mq}{p}\right\rceil + \left\lceil\frac{m-d}{c}\right\rceil = m+1. \tag{2}$$

Pro libovolná reálná čísla x, y platí, že $\frac{[mx+y]}{m} \to x$, když $m \to \infty$, jak je vidět z nerovností

$$x + \frac{y}{m} \leqq \frac{[mx + y]}{m} < x + \frac{y + 1}{m}.$$

Z (2) limitním přechodem dostaneme rovnost

$$\frac{q}{p} + \frac{1}{c} = 1,$$

což dává $c = \dfrac{p}{p - q}$. Dosazením do rovnosti (2) vychází pro každé m přirozené

$$\left\lceil \frac{mq}{p} \right\rceil + \left\lceil m\frac{p - q}{p} - d\,\frac{p - q}{p} \right\rceil = m + 1,$$

$$\left\lceil \frac{mq}{p} \right\rceil + \left\lceil \frac{-mq}{p} \right\rceil - d\left\lceil \frac{p - q}{p} \right\rceil = 1.$$

Pišme $\dfrac{mq}{p} = n + r$, kde n je celé a $r \in (0, 1\rangle$. Poslední rovnost tak můžeme přepsat jako

$$n + \lceil r \rceil + \left\lceil -n - r - d\frac{p - q}{p} \right\rceil = 1,$$

a protože $\lceil r \rceil = 1$, dostáváme podmínku

$$\left[-r - d\,\frac{p - q}{p} \right] = 0, \quad \text{neboli} \quad -1 < -r - d\frac{p - q}{p} \leqq 0,$$

což je ekvivalentní s nerovnostmi

$$-r\frac{p}{p-q} \leqq d < -(r-1)\frac{p}{p-q}\,.$$

Protože čísla p, q jsou nesoudělná, nabývá r pro různá m (stačí $1 \leqq m \leqq p$) všech možných hodnot $\frac{1}{p}, \frac{2}{p}, \ldots, 1$, takže vychází, že

$$d \in \left\langle -\frac{1}{p-q}, 0\right).$$

Obráceně, je-li $c = \frac{p}{p-q}$, $d \in \left\langle -\frac{1}{p-q}, 0\right)$, dostaneme pro každé m přirozené, že platí (2), což zaručuje, že $\mathsf{A} \cup \mathsf{B} = \mathsf{N}$, $\mathsf{A} \cap \mathsf{B} = \emptyset$.

A - III - 4

Označme A, B, C vrcholy trojúhelníku T a předpokládejme, že se trojúhelníky T, T′ shodují např. v úhlu α. Trojúhelník ABC doplňme na rovnoběžník $ABDC$ (obr. 29) a středy jeho stran AB, BD označme K, L. Pak je $\mathsf{T}' = CKL$, $|KL| = t_a$, $|LC| = t_b$, $|CK| = t_c$.

Pokud je $|\sphericalangle KCL| = \alpha$, je podle věty o obvodových úhlech přímka CL tečnou kružnice opsané trojúhelníku AKC (úhel KCL je tzv. úsekový úhel příslušný tětivě KC). Uvažme nyní

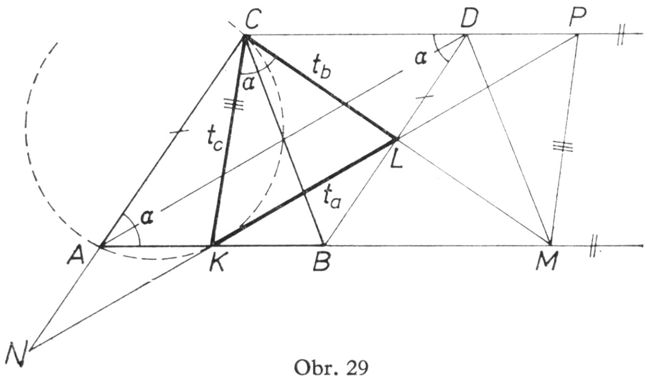

Obr. 29

bod M, který je průsečíkem přímek AK, CL (obr. 29). Pro jeho mocnost ke kružnici AKC platí $|MK| \cdot |MA| = |MC|^2$, a protože $|MK| = |CP| = |AB| + |AK| = \frac{3}{2}c$, $|MA| = 2c$, $|MC| = 2t_b$, plyne odtud rovnost $3c^2 = 4t_b^2$.

Pokud je $|\sphericalangle\, CKL| = \alpha$, je analogicky přímka KL tečnou kružnice opsané trojúhelníku AKC, takže z mocnosti bodu N (obr. 29) ke kružnici AKC vyjde $3b^2 = 4t_a^2$. A podobně pro $|\sphericalangle\, KLC| = \alpha$ je zase přímka KL tečnou kružnice CLD, takže z mocnosti bodu P k této kružnici dostaneme rovnost $3c^2 = 4t_a^2$.

Vezměme např. poslední rovnost. Protože (viz např. řešení úlohy A — II — 2) $4t_a^2 = 2b^2 + 2c^2 - a^2$, plyne odtud $2b^2 = a^2 + c^2$, takže dostaneme

$$3c^2 = 4t_a^2, \qquad 3b^2 = 4t_b^2, \qquad 3a^2 = 4t_c^2,$$

což znamená, že trojúhelníky T a T′ jsou podobné. Analogicky postupujeme i ve zbylých dvou případech.

Jiné řešení (podle J. Vomlela, 3. ročník G J. K. Tyla v Hradci Králové). Označme A_1, B_1, C_1 středy příslušných stran trojúhelníku $\mathsf{T} = ABC$, T jeho těžiště a U bod na těžnici CC_1 takový, že $|TU| = |CT|$ (obr. 30). Trojúhelník UTA je zřejmě podobný uvažovanému trojúhelníku T', protože délky jeho stran se rovnají dvěma třetinám délek těžnic trojúhelníku T.

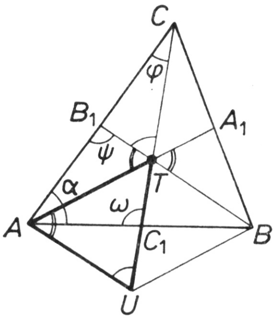

Obr. 30

Bez újmy na obecnosti budeme předpokládat, že se oba trojúhelníky T, T' shodují v úhlu α. Je-li $\alpha = |\sphericalangle ATU|$, jsou trojúhelníky TC_1A, AC_1C podobné (shodují se v úhlech α a ω), takže

$$\frac{|TC_1|}{|AC_1|} = \frac{|TA|}{|AC|}, \qquad \text{neboli} \qquad \frac{t_a}{t_c} = \frac{b}{c}.$$

Trojúhelníky T a T' jsou tedy podobné (*sus*).

Pokud je $\alpha = |\sphericalangle AUT|$, jsou podobné trojúhelníky TB_1C, AC_1C (shodují se ještě v úhlu ψ), takže

$$\frac{|TB_1|}{|AC_1|} = \frac{|TC|}{|AC|}, \quad \text{neboli} \quad \frac{t_b}{t_c} = \frac{c}{b},$$

a konečně pro $\alpha = |\sphericalangle TAU|$ zjistíme, že jsou podobné trojúhelníky TB_1A a AB_1B (mají ještě společný úhel ψ), takže vyjde

$$\frac{|TB_1|}{|AB_1|} = \frac{|TA|}{|AB|}, \quad \text{neboli} \quad \frac{t_b}{t_a} = \frac{b}{c}.$$

I v obou těchto případech tak vychází, že trojúhelníky T a T′ jsou podobné (*sus*). Tím je důkaz hotov.

Jiné řešení (podle I. Martišovitše, 4. ročník G J. Hronca v Bratislavě). Doplňme trojúhelník ABC na rovnoběžník $ABDC$ a označme postupně E, F, G, H středy jeho stran DC, CA, AB a BD (obr. 31). Trojúhelníky T′ a GHC jsou tedy shodné. O trojúhelnících T, T′ budeme opět předpoklá-

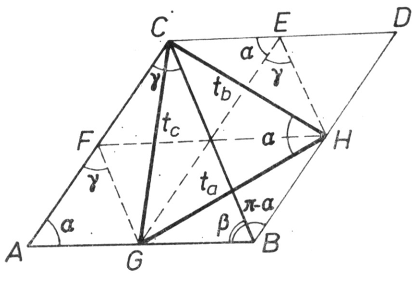

Obr. 31

dat, že se shodují v úhlu α, kde α, β, γ jsou příslušné úhly daného trojúhelníku $\mathsf{T} = ABC$.

Je-li $\alpha = |\sphericalangle GHC|$, pak podle věty o obvodových úhlech leží body G, H, E, C na kružnici, a protože body C, E leží oba v polorovině GHC, je $|\sphericalangle GCH| = |\sphericalangle GEH| = \gamma$.

Pokud je $\alpha = |\sphericalangle HGC|$, dostaneme symetrickou situaci, když místo trojúhelníku ABC vezmeme shodný trojúhelník DCB — analogicky vyjde, že je pak $|\sphericalangle GHC| = \gamma$.

A pokud $\alpha = |\sphericalangle GCH|$, leží body G, B, H, C na kružnici, protože $|\sphericalangle GBH| = 180° - \alpha$. Pak je ale $|\sphericalangle CHG| = \beta$. Ve všech třech případech jsme tedy dostali, že se trojúhelníky T, T' shodují ve dvou úhlech, takže jsou podobné.

A - III - 5

Zřejmě je $P_1 = 2^2 = 4$, $P_2 = 2^4 - 1 = 15$. Pokud nejsou obě poslední pole obarvena, což lze zařídit třemi způsoby, existuje P_{n-1} přípustných obarvení zbylých polí uvažovaného pásu (předpokládáme, že je $n \geqq 3$). Jsou-li obě poslední pole obarvena, jsou opět tři možnosti, jak obarvit dvě předposlední pole pásu, aniž by vznikl obarvený čtverec 2×2, a pro každou z nich máme P_{n-2} přípustných obarvení zbylých polí. Je tedy

$$P_n = 3P_{n-1} + 3P_{n-2}. \tag{1}$$

Odtud plyne, že je P_n dělitelné třemi pro $n \geqq 2$.

Dále dokážeme, že pro každé k přirozené jsou čísla P_{2k} a P_{2k+1} dělitelná mocninou 3^k, ale 3^{k+1} už nedělí P_{2k+1}. Pro $k = 1$ uvedené tvrzení platí. Předpokládejme, že tvrzení platí pro každé $k \leqq m$. Podle indukčního předpokladu je

$$P_{2(m+1)} = 3(P_{2m} + P_{2m+1})$$

dělitelné číslem 3^{m+1}. Podobně je i

$$P_{2m+3} = 3(P_{2m+1} + P_{2m+2})$$

dělitelné číslem 3^{m+1}, ale není dělitelné vyšší mocninou 3, protože podle indukčního předpokladu je první sčítanec dělitelný jen 3^m, zatímco druhý je dělitelný aspoň 3^{m+1}.

Nejvyšší mocninou 3, kterou je dělitelné číslo P_{1989}, je 3^{994}.

Jiné řešení (podle M. Krause, 3. ročník G v Karlových Varech). Pod každý sloupec obarveného pásu napíšeme 1, jsou-li obě políčka obarvena, a 0, je-li aspoň jedno z nich neobarveno. Obarvení pásu tedy vyhovuje úloze, právě když v získané posloupnosti nejsou dvě 1 vedle sebe.

Pro dané n přirozené označme $p_n(k)$ počet n-členných posloupností, v nichž je k jedniček a $n - k$ nul, přičemž žádné dvě jednotky nestojí vedle sebe $\left(\text{zřejmě musí být } k \leqq \left[\frac{n+1}{2}\right]\right)$. Protože 0 odpovídá třem možným obarvením příslušného sloupce (obr. 32), platí

$$P_n = \sum_{k=0}^{\left[\frac{n+1}{2}\right]} p_n(k)\, 1^k \,.\, 3^{n-k}.$$

Odtud hned vidíme, že $3 | P_n$ pro každé $n \geqq 2$ $\left(k \leqq \left[\frac{n+1}{2}\right] < n\right)$. Navíc pro každé n liché platí

$$p_n\left(\left[\frac{n+1}{2}\right]\right) = 1$$

(jediná možná posloupnost je $\underbrace{1010\ldots01}_{n}$. Speciálně je tedy $p_{1\,989}(995) = 1$, takže

$$P_{1\,989} = \sum_{k=0}^{995} p_n(k)\, 3^{1\,999-k}$$

je dělitelné právě mocninou 3^{994}, ale ne už 3^{995}.

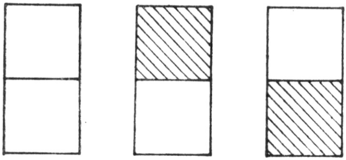

Obr. 32

Jiné řešení (podle J. Vomlela, 3. ročník G J. K. Tyla v Hradci Králové). Stejně jako v prvním řešení ze vzorce (1) zjistíme, že P_n je dělitelné třemi pro každé $n \geqq 2$. Opakovaným použitím vztahu (1) pak dostáváme

$$\begin{aligned} P_{1989} &= 3(P_{1\,988} + P_{1\,987}) = 3^2\,(P_{1\,987} + 2P_{1\,986} + P_{1\,985}) = \\ &= \ldots = 3^{994}\,(P_{995} + a_1\,P_{994} + \ldots + a_{993}\,P_2 + P_1), \end{aligned}$$

kde $a_1, a_2, \ldots, a_{993}$ jsou přirozená čísla. Protože $P_{995}, P_{994}, \ldots$ $\ldots, P_2$ jsou dělitelná třemi, ale P_1 ne, je 3^{994} nejvyšší mocnina trojky, která dělí číslo $P_{1\,989}$.

Poznámka. Řešením příslušné diferenční rovnice dostaneme pro přirozená n vzorec

$$P_n = \left(2 + \frac{3}{7}\sqrt{21}\right)\left(\frac{3+\sqrt{21}}{2}\right)^{n-1} +$$

$$+ \left(2 - \frac{3}{7}\sqrt{21}\right)\left(\frac{3-\sqrt{21}}{2}\right)^{n-1}.$$

A - III - 6

Příklad posloupnosti $n, n-1, \ldots, 3, 2, 1, 2, 3, \ldots, n-1, n$ ukazuje, že pro každé n přirozené existuje posloupnost délky $2n-1$. Dokážeme matematickou indukcí, že delší taková posloupnost neexistuje.

Pro $n = 1$ je tvrzení zřejmé. Uvažujme tedy posloupnost splňující dané podmínky pro $n \geqq 2$. Pokud se v ní žádný člen neopakuje, má nejvýše $n \leqq 2n - 1$ členů. Předpokládejme tedy, že $a_k = a_{k+m}$ je první opakující se člen uvažované posloupnosti. Protože každé dva její sousední členy jsou různé, je $m > 1$ a navíc podle druhého požadavku se žádný z členů $a_{k+1}, \ldots, a_{k+m-1}$ již nikde jinde před a_k ani po a_{k+m} nevyskytuje! Vyřazením členů $a_{k+1}, \ldots, a_{k+m-1}, a_{k+m}$ proto dostaneme posloupnost, která splňuje dané podmínky (je $a_{k+m+1} \neq a_{k+m} = a_k$); přitom ale i posloupnost $a_{k+1}, \ldots,$ $\ldots, a_{k+m-1}$, kterou jsme vyřadili, uvedené podmínky rovněž splňuje a její délka je $m - 1$. Její členy mohou nabývat r různých hodnot, které se už v nové posloupnosti nevyskytnou, přičemž podle indukčního předpokladu $m - 1 \leqq 2r - 1$.

Délka nové posloupnosti je podle indukčního předpokladu nejvýše $2(n - r) - 1$, původní posloupnost tedy měla délku nejvýše

$$2(n - r) + m - 1 \leqq 2(n - r) + 2r - 1 = 2n - 1.$$

Tím je tvrzení úlohy dokázáno.

Jiné řešení (podle P. Hliněného, 3. ročník G M. Koperníka v Bílovci). Pro dané přirozené n označme $d(n)$ délku nejdelší posloupnosti splňující podmínky úlohy. V každé takové posloupnosti existuje číslo, které se tam vyskytuje jen jednou: Vezmeme-li totiž dvojici členů $a_p = a_q$ $(p < q)$ takovou, že $q - p > 1$ je nejmenší, leží mezi nimi aspoň jeden další člen uvažované posloupnosti ($a_p \neq a_{p+1}$, $a_{q-1} \neq$ $\neq a_q$), který se však už nemůže opakovat mezi a_p a a_q a nemůže se vyskytovat před a_p ani za a_q (jinak by nebyla splněna druhá podmínka).

Uvažujme $n \geqq 2$. Bez újmy na obecnosti můžeme předpokládat, že $a_p = n$ je to číslo, které se v uvažované posloupnosti vyskytuje jen jednou.

Pokud je $a_{p-1} \neq a_{p+1}$, vynecháme z uvažované posloupnosti člen a_p, pokud $a_{p-1} = a_{p+1}$, vynecháme oba členy a_p, a_{p+1}. V obou případech dostaneme posloupnost složenou z čísel nejvýše rovných $n - 1$, která bude splňovat podmínky úlohy. Je tedy

$$d(n) \geqq d(n - 1) + 2.$$

Protože $d(1) = 1$, snadno zjistíme, že $d(n) \leqq 2n - 1$. Příklad posloupnosti $n, n - 1, \ldots, 3, 2, 1, 2, 3, \ldots, n - 1,$ n ukazuje, že pro každé n přirozené je $d(n) = 2n - 1$.